

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitata ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Perfectiones attributales prout à nobis sub diuersis rationibus
conciuntur, non se mutuo intrinsecè vendicant. cap. 8.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

vendicant intrinsecè diuinam essentiam, sed supponunt tãquam fundamētum. Non repugnat autem eandem perfectionem respectu diuersarum rationum formalium cōsiderari vt intrinsecam & extrinsecam.

Perfectiones attributales, prout à nobis sub diuersis rationibus concipiuntur, non se mutuo intrinsecè vendicant.

CAPVT VIII.

I.

EX iisdem ferè principijs, quibus ostenditur attributa, prout à nobis apprehenduntur, nō vendicare intrinsecè essentiam, ostenditur etiam nō se mutuo includere, tamen quia nō defunt peculiares difficultates circa mutuā ipsorum comparisonem, eas seorsim expendere volui. Esse verò omnia de intrinseca & formali ratione ceterorum consensit iisdem recentiores. Et pro eadem sententia refertur Caieta. in c. 6. de ente & essentia q. 12. asserens rationem formalem cuiuslibet attributi dicere totam perfectionem absolutam, quæ est in Deo formaliter: huic sententiæ fauere videtur Patres, ac doctores, dum de attributis loquētes aiunt idē esse vnū, quod alia, & omnia cōtineri in singulis, quos retuli tractat. i. cap. 16. suadet in primis autoritate Anselmi in Monol. c. 16. indicantis ea, quæ de summa essentia dicuntur, secundum oēm modum & cōsiderationem esse vnū, quem admodum itaque, ait, vnū est quidquid essentia- liter de summa substantia dicitur, ita ipsa vno modo, vna cōsideratione est quidquid est essentialiter: cum enim aliquis homo dicatur, & corpus, & rationalis, & homo, non vno modo, vel cōsideratione hæc tria dī. ū. ur: secundum enim aliud est corpus, & secundum aliud rationale: & singulum horum non est totum id, quod est homo: illa verò summa essentia nullo modo sic est aliquid, vt illud idem secundum alium modū, aut secundum aliam cōsiderationem nō sit: quia quidquid aliquo modo essentialiter est, hoc est totū, quod ipsa est: ex quibus verbis in primis constat quidquid de summa essentia dicitur secundum quemuis modum & cōsiderationem esse totū, quod ipsa est, atq; adeo cum ipsa secundum se sit omnia, singula etiam attributa quæ de ipsa dicuntur, erunt omnia, quod magis confirmatur à dissimilitudine quā adducit: nā si non ita se habent attributa vt homo, corpus, ac rationale, cū hæc re ipsa non distinguantur, sed sola ratione ratiocinata per conceptus præciosos, saltē ex vna parte, consequens est, vt perfectiones diuinæ etiam secundum cōsiderationem nostram non abstrahant à se inuicem, imò mutuo inclu-

dantur. Et confirmatur quoniam cū ibidem paulò antè dixisset, quodlibet attributorum esse vnum, q̃ omnia simul, ne quis putaret ipsum loqui solummodo de attributis, prout sunt in re, subdit, vt cum dicitur iustitia, vel essentia vnum significat, quod alia, vel omnia simul, vel singula: cum ergo res significemus, vt intelligim⁹, & cum dicitur iustitia, significat idem quod omnia, profectò etiā nostro intelligendi modo iustitia vendicat omnia intrinsecè: ad idē alludit Aug. lib. 7. de Trinit. c. 1. dicens, cū aliquid illorum nominat sic accipiendū, ac si omnia commemoret. Idem docet Gilbert. in li. 1. Boet. de Trinit. §. sed hæc, cēset enim cuiusuis nomine cætera significari & contineri: facit pro eadem sententia idem Gilbert. in comment. super lib. 2. Boet. de Trinit. §. si igitur interrogem, versus finē, vbi sic habet: multis nominibus & diuersis modis idem significamus, cum dicimus Deus, Magnus, bon⁹, & eiu⁹ modi vt facimus in naturalibus, cum dicimus homo, humanus, corpus, corporale, corporeū. At verò significata horū nominū saltem altera ex parte se includunt: ergo & attributa saltem in adæquatè alia ab alijs vendicantur intrinsecè. Deniq; Boet. lib. 2. de Trinit. in principio ait veritatem prædicari substantialiter de bonitate, & de iustitia, ac cæteris nominibus, id verò non aliter fieri potest, quàm si intrinsecè pertineat ad illa.

Fundamentum huius sententiæ sumitur in primis ab omnimoda identitate attributorum inter se. Nam cū ex natura rei nullo modo differant, nihil est in Deo à parte rei, quod non significetur nomine cuiusuis attributi: sed à parte rei est in Deo sapiētia, iustitia, misericordia, & omnis perfectio attributalis: ergo nulla est, quæ non significetur formaliter nomine cuiusque attributi: atque adeo, quæ non sit de intrinseca ratione ipsius: quæ enim formaliter significantur nomine aliquo, pertinet ad intrinsecam rationem obiecti significati. Maior propositio ostenditur: quoniam si à parte rei esset aliquid in Deo non significatū nomine, v. g. sapiētiæ, id distinguere debet ex natura rei à sapiētia: idem enim non potest significari, & non significari simul eodem nomine. Secundo, ratio cuiusuis attributi est omnino illimitata, debetq; proinde cōtinere perfectionem omnem simpliciter: non continebit autem nisi vendicet intrinsecè rationes omnes formales ceterorum attributorum. Tertio, nisi diuina attributa se inuicem formaliter & intrinsecè vendicent, Filius æternus, ac Spiritus sanctus & vi suarum processuum non vendicabunt formaliter atque intrinsecè perfectionem

Augustin.

Gilbertus.

Boetius.

II.

omnem absolutam Deitatis: conleques est hereticum: ergo antecedens falsum. Sequela maioris ostenditur, quoniam verbum æternum procedit secundum actum intellectus, Spiritus autem sanctus secundum actum voluntatis: ergo formaliter ex vi processionis per intellectum communicatur Filio sola ratio sapientiæ, & Spiritui sancto sola ratio amoris ex vi processionis per actum voluntatis, atque adeo si sapientia & amor non contineant formaliter atque intrinsecè ceteras perfectiones, Filius æternus ex vi sue processionis solū vendicabit intrinsecè sapientiam, Spiritus autem diuinus solum amorem, quamuis alioquin identicè cetera habeant.

III.

Meminisse oportet eius, quod superius obseruauimus, nimirum quæstionem hanc de attributis solum habere locum penes nostrum concipiendi modum: nam re ipsa in Deo non est vlla perfectio realis absoluta, quæ verè sit attributum non contentum formaliter ipsa ratione adæquata naturæ diuinæ, aut non continens re ipsa modum omnem perfectionis possibilis. Ad agendum verò de re, prout cadit sub modum concipiendi, non habet magnam vim argumentum sumptum ab ipsa rei natura: namque ut ait Philosophus 2. physic. t. 18. *Abstrahentium non est mendacium*, neque repugnat vnā rem simplicem æquipollentem pluribus perfectionibus re ipsa distinctis in rebus alijs inferioris notæ: concipi à nobis sub vna ipsarum, quin concipiatur sub alia. Itaque tota veritatis indaganda ratio pendet ex modo, quo concipimus perfectiones Dei attributales. Has verò dupliciter concipimus, vel solum sub ratione cōmuni analogica, quod maximè fit, cum illas absolute de Deo prædicamus: ut cum dicimus, Deus est sapiens aut iustus: & sub hac acceptione planum est conceptu illo sapientiæ aut iustitiæ, qui est à parte prædicati, non includi rationem omnem perfectionis, ut notat Durand. in 1. d. 2. q. 2. n. 11. vel concipimus eas cum determinatione aliqua particulari ad Deum modo superius explicato: ut cum dicitur sapientia diuina, omnipotentiæ, & in hoc sensu procedit quæstio, cui respondet sequens assertio.

IV.

Perfectiones attributales, quatenus concipiuntur à nobis nominibus perfectionum creaturarum re ipsa distinctarum, non se mutuo vendicant essentialiter & intrinsecè: ita ut in ratione obiectiua perfectiōis diuinæ, quatenus respondet cōceptui, quem de ipsa formamus, ac exprimimus nomine sapientiæ, nequaquam inuoluatur intrinsecè ratio iustitiæ, aut vice versa in cōceptu iustitiæ ratio sapientiæ, & sic in cæteris. Hæc

est communis sententia veterum Theologorum. Ita docent Albert. in 1. d. 8. ar. 3. & 4. Bonauent. ar. 1. q. 1. ad ult. Richard. d. 3. ar. 2. q. 1. ad 1. Capreol. d. 8. q. 4. ar. 2. ad 6. & sequi. Aureoli contra 2. conclus. Hispanens. q. 4. ar. 4. ad 6. & 8. Aureoli contra 2. conclusiōem, Sencinas q. 4. ad 6. Scoti contra 4. conclusiōem, Abulen. q. 1. in c. 6. Exo. 1a. uel. 12. Metaphys. q. 19. ar. 2. conclus. 2. D. Tho. opusc. 72. in responsione ad 4. quæst. ubi explicat, quomodo possit obiectum respondere rationibus diuersis: nempe aut quia in ipso reperiuntur plures naturæ, in quibus fundantur rationes diuersæ, aut quia est vna natura simplex minime proportionata vni conceptioni, sed omnem prorsus excedens, & hoc secundum non repugnat simplicitati: deinde verò subiungit: *sicut in alijs diuersitas natura, ita in Deo summa perfectio respondet multis ac diuersis conceptionibus, & isto modo ista diuersitas non tantum est in ratiocinante, sed in ipso, quia semper accipitur eadem natura simplex in conceptione posteriori, ut excedens priorem*. Idem valere ait ad pluralitatem conceptuum summam Dei perfectionem, atque in alijs natura multiplicitatem: hæc autem facit ut diuersæ rationes se inuicè non includant: ergo idem facit perfectio diuina respectu nostri intellectus, quod magis explicat, cum ait, naturam simplicem in posteriore conceptione accipi quasi excedentem priorem, id vero aliter fieri nequit, quam si posterior cōceptio includat aliquid non inclusum in priore, nam si prorsus vtrique includit, neutra excedit alteram. Eandem sententiā significant doctores varijs loquendi modis: alij enim dicunt diuinam essentiam ita varie causare, vel terminare obiectiuè cōceptus diuersorum attributorum, ac si essent obiecta diuersa, ita Bachon. in 1. d. 2. q. 2. ar. 3. §. 1. & ar. 4. Andreas de nouo Castro d. 32. q. 1. §. 1. *Ad confirmationem*, ad tertium, Tolentan. d. 8. q. vnica, ar. 2. conclus. 4. Capreol. q. 4. ar. 2. ad argumenta Gregorij contra secundam conclus. & Hispanens. q. 4. ar. 4. ad 2. Gregorij contra secundam conclus. ubi id explicat similitudine pomi, quod vi sui, gustui, & tactui obijciuntur per diuersas qualitates: si essent diuersa obiecta diuersas acceptiones mentales terminantia, non esset mutua inclusio in rationibus obiectiuis: ergo si eodem modo diuina essentia terminat distinctas conceptiones, ac si essent obiecta diuersa, rationes obiectiue vnius cōceptus non includunt rationes aliorum. Alij dicunt attributa diuina, siue potius nomina & conceptus ipsorum ita imperfectè repræsentare diuinas perfectiones,

Aristot.

Durand.

Bachon.

Nouo Castro.

Tolentan.

Capreol.

Hispanens.

Exo.

1. d.

p. 1.

S. Thomas.
perit.

Cyprian.

Argentin.

Gregorius.

Hispalens.

nes, quemadmodum creaturæ, in quibus reperiuntur: ita S. Tho. opusc. 9. q. 1.1. p. q. 13. ar. 4. & lib. 1. contra Gentes c. 35. cum Ferrar. §. Pro declaratione, Capreol. q. cit. ar. 1. conclus. 2. & ar. 2. ad 15. contra 1. conclus. & Clypeus Thomist. q. 10. in Porphy. ar. 1. conclus. 2. manifestum autem est creaturas singulas non representare omnes perfectiones diuinas, ergo neque conceptus nostri attributales: ac proinde rationes obiectiuæ ipsi respondentes non includunt intrinsecè omnes. Huc etiam pertinet alius loquendi modus, quo vtuntur Argent. in 1. d. 6. q. 1. ar. 2. ad 4. Capreol. d. 8. q. 4. ar. 2. ad 6. & reliq. Aureoli cōtra 2. conclus. & ad 3. Durandi contra eandem. Hispalens. q. 4. ar. 4. ad argumenta Aureoli cōtra 2. conclus. dicunt enim attributa distinguere, quia concipiuntur in ordine ad diuersas creaturas, in quibus re ipsa distinguuntur: cum autem non concipiatur quoduis attributum per analogiam ad omnes perfectiones creatas, sequitur manifestè non includere formaliter rationes formales omnium attributorum. Simile est quod frequenter asserunt doctores referendi tract. 6. c. 9. n. 6. Nempe distinctione attributorum provenire ex eo, quod vtuntur speciebus limitatis perfectionum creaturarum: nos autem, vt experientia docet, cum ad singulas Dei perfectiones animam attendimus, non vtuntur speciebus omnium rerum creaturarum: quare neque in conceptibus, quos ita effingimus, continentur rationes omnes obiectiuæ perfectionum diuinarum. Tandem huius sententiæ sunt omnes illi scholastici, qui doceant attributa in abstracto non prædicari de se inuicem formaliter, sed identicè, quos referam tractat. 7. cap. 14. n. 7.

IV. Hoc in primis probatur ex modo loquendi sacrarum literarum: quæ se captui nostro, & modo intelligendi accommodant. Nam effectus ad extra, qui apud nos procedunt ex determinatis principiis, non tribuunt indeterminate cuius attributo, sed ipsi, quæ secundum rationem formalem, sub qua ea concipimus, habet rationem & habitudinem principij: quæ ratio in Cant. Exo. 15. dicturus de miraculosa illa submersione Egyptiorum in mari rubro præmisit: *Domini quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius*: deinde verò subiungit, *currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare*, vt intelligerem opus illud ab omnipotentia Dei perfectum, & Ioan. epist. 1. c. 4. *In hoc, inquit, est charitas Dei, quoniam ipse prius dilexit nos*. & in Ps. 35. *Homines & iumenta saluabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus, & lexcenta alia, in quibus est commensuratio*

actuum ad rationem formalem propriorum principiorum: quia scilicet sicut nos eiusmodi nominibus non nisi vnā rationem formalem obiectiuā percipimus, ita Deus eidem, non alteri vult ascribere effectus eius proprios: tamen enim substantia diuina vnica perfectione simplicissima omnes eas contineat, tamen opera misericordiæ non exercet, nisi quatenus respondet perfectioni misericordiæ creatæ, & sic in cæteris: & idcirco, quando cum hominibus loquitur, vtitur nominibus significatibus essentiam sub ea præcisā ratione, quæ pro varietate effectuum est potius causa huius, quam illius: nam quamuis sub pluribus rationibus virtute distinctis sit causa eiusdem effectus, v. g. per sapientiam, dilectionem, omnipotentiam, tamen quidam effectus magis appropriantur vni attributo, quam alteri, ob quā causam D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 6. ad 3. docet, licet effectus Dei procedant ex quolibet attributorum, tamen reduci vnumquemque ad illud attributum, cum quo habet cōuenientiam secundum propriam rationem: sicut ordinatio rerum ad sapientiam, iustificatio impij ad misericordiam, creatio verò ad potentiam. Hoc argumentum fuscè prosequitur Abulens. in 28. c. Genes. vbi redit rationem, cur Deus cum apparuit Iacob dormienti, vocatur omnipotens, vt scilicet non desperaret Deum posse complere, quod promissit: & subdit, quod licet per varia attributa significetur diuina perfectio, tamē quando aliquis actus dicitur de Deo, debere poni non quodlibet attributum, sed illud, secundum quod talis operationis est operatiuus: quod etiam colligitur ex verbis D. Bernardi lib. 3. de considerat. cap. 5.

in fine: *Deus, inquit, amat vt caritas, nouit vt veritas, sedet vt aequitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas*, si verò ex æquo singulis his nominibus & conceptionibus responderent in Deo rationes obiectiuæ perfectionum diuinarum, inepta foret eiusmodi reduplicatio. Alterum fundamentum est, quoniam scriptura, & Patres perfectiones diuinas, vt plures nominant, & intelligunt: id verò non aliunde provenit, quam ex eo, quod quatenus à nobis distinctis conceptibus apprehenduntur, non se mutuo includunt: quæ enim ita se habent, non intelliguntur vt plura. Antecedens verò patet ex Paulo ad Roman. 1. vbi inuisibilia Dei, inquit, à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, plurali modo enuncians ea, quæ re ipsa, & omnino simplex natura sunt: quam dubitationem cum mouisset Hugo

S. Thomas.

Abulens.

Bernard.

V.

Ad Rom. 1.

Hugo Victor.

de sancto Victore, question. trigesima-
 tertia, in epistolam ad Roman. sic re-
 spondet: *quod vnum est, & simplex in na-
 tura, non vt vnum & simplex venit in no-
 stram notitiam, sed vt multa: & hoc raro de-
 prehenditur, cur scilicet ita veniat, ipse ta-
 men subiicit causam, quia oculus interior non-
 dum valet ad illam simplicitatem, & ineffabi-
 lem vnitatem attingere, quae est Deus, vt eum sic-
 uti est intelligat.* Itaque ratio multiplicis
 conceptuum, ac nominum, quibus diuina
 percipimus, ac nominamus, est imbecilli-
 tas naturalis oculi interioris non valentis
 videre Deum, sicuti est: nam in patria ad-
 huc manebit aliqua imperfectio: quia sin-
 gulas Dei perfectiones non adequatè pe-
 netrabimus: tamen obiectum beatificum
 vno obtutu videbimus, vno conceptu ap-
 prehendemus: & consequenter etiam vno
 solo nomine explicabimus: quod eleganter
 explicat Diuus Bernardus lib. 5. de con-
 sideratione cap. 13. nam cum dixisset qua-
 tuorilla, scilicet longitudinem, latitudi-
 nem, sublimitatem, profunditatem esse v-
 num in Deo, subdit, *nobis autem, quia non
 possumus cum Deo simplicitate contendere, dum
 contendimus apprehendere vnum, occurrit qua-
 druplicatum: facit hoc speculum, & aenigma,
 per quod interim videre datur: cum autem vi-
 debimus faciem ad faciem, videbimus sicuti
 est. Nec enim iam tunc fragilis acies men-
 tis nostrae, quantumlibet vehementer inten-
 dens aliquatenus resiliat, disiliatve in suam plu-
 ralitatem: colliget se magis, adunabit, confor-
 mabitq; unitati illius, vel potius unitati illi, vt
 vna vni facies respondeat faciei.* Itaque no-
 stram viatorum cognitionem distinguit
 à beata penes pluralitatem atque unita-
 tem: quia beati, esto non comprehendant
 singulas perfectiones diuinas, vnicò tamen
 intuitu illas intuentur: nos verò nullo
 modo eas omnes possumus sub vno con-
 ceptu, etiam confuso, proprio tamen ap-
 prehendere: & idè simplicem illam unita-
 tem multipliciter intelligimus, ac nomi-
 namus. Vnde concludit Hugo vbi supra,
 Cum intelligit, scilicet mens nostra, Deum
 bonum, sapientem, omnipotentem, & huiusmo-
 di, quasi plura venit in mentem, quod vnum est
 in natura. Non possunt vt plura intelli-
 gi, nisi sub pluribus rationibus, & distin-
 ctis conceptibus apprehendantur: nam si
 id ipsum sub eadem prorsus ratione cog-
 nitum respondeat conceptui, quem ex-
 primimus nomine sapientiae, ac iustitiae,
 perfectio hæc duo, non vt plura, sed vt v-
 num veniunt in mentem: sicut enim si-
 gnificatum nominis gladius non obijciatur
 vt plura intellectui, siue significetur no-

Hugo Victor.

mine gladius, siue nomine entis, quoniam
 sunt synonyma, idem prorsus sub eadem
 ratione significantia, ita si cum sapien-
 tiam, & iustitiam Dei nominamus, idem
 prorsus sub eadem ratione animo concipi-
 mus, non vt plura, sed vt idem subiiciun-
 tur animo. Quapropter cum diuina no-
 mina à diuersis perfectionibus creatis de-
 riuata non sint synonyma, vt est commu-
 nis sententia Theologorum explicanda
 in tract. de nominibus Dei, perfectò con-
 ceptus ipsorum respondentes non signifi-
 cant obiectum vt vnum, sed vt plura, &
 consequenter, prout singulis concepti-
 bus respondentes, non sumitur adæqua-
 tè secundum omnem suam perfectionem,
 & rationem formalem obiectiui: nec
 in ratione obiectiui vnus cætera forma-
 liter continentur. Hoc argumentum re-
 ctè prosequitur Diuus Basilii lib. primo
 contra Eunom. inter principium & me-
 dium, vbi sic ait: *Quæ cuncta, id est, nomina
 diuina, si ad vnum tendunt significatum, neces-
 sè est, vt inter se idem valeant, sicut fit in mul-
 titudinibus: sicuti cum Simonem Petrum Cepham
 eundem dicimus: quare si quis audit inaltera-
 bilem esse Deum, ad inaccessibilitatem subduce-
 tur: & qui audit impartibilem, ad creandi vir-
 tutem deferatur: quæ confusione quid vnquam
 absurdius fiet, quam si cum propriam cuiusque
 nominis potestatem abstuleris, contra commu-
 nem consuetudinem, & doctrinam spiritus leges
 ponas? Ecce quomodo censet esse contra
 communem consuetudinem, imò & contra
 doctrinam spiritus accipere nomina
 diuina indifferenter pro quouis eius per-
 fectione: quod sanè fieri posse conce-
 dendum est, si singula intrinsecè om-
 nia vendicant: nam qui dicit hominem
 loqui, aut ambulare, consequenter po-
 test asserere animal loqui, & ambula-
 re, quia hoc in illo clauditur: simi-
 liter si omnia attributa absque discrimi-
 ne alia in alijs continentur, vno audi-
 to poterit quiuvis ad cætera animum ad-
 uertere, & quod vni tribuitur, cæte-
 ris ascribere, quod Basilii non admit-
 tit: sed vult, vt singulis suas proprias
 rationes & effectus tribuamus, subdit e-
 nim: *Nonne cum de Deo audiamus, quod in
 sapientia omnia fecit, creaturam tunc eius ar-
 tem docemur? cum rursus è persona ipsius
 Dei dicitur, ego sum, & alteratus non sum,
 identitatem æternam, incommutabilitatemq; di-
 uina substantie dicimus? quomodo igitur non
 furere te perspicimus, si propriam cuique no-
 minum potestatem inesse non putes, sed con-
 tra veritatem idem omnia posse nomina de-
 termines? Tanquam errore Eunomij**

Basilii,

con-

confutat si quis dicat omnibus nominibus diuinis idem, & eadem ratione significari: hoc enim est idem posse omnia nomina.

VII.

Fundamentum verò huius sententia est: quoniam ut ait Diuus Thomas, & alij referendi tractatu sexto, capite nono, numero quinto, multiplicitas nominum diuinorum, & conceptuum, quos de Deo formamus, prouenit ex imbecillitate intellectus nostri, qui non potest vnico conceptu multiplices Dei perfectiones concipere, non verò ex vlla multiplicitate actuali perfectionis diuinæ, quam multis conceptibus intelligimus: atque adeò cum nomina significant medianibus conceptionibus, id debet intelligi nomine sapientia, aut iustitia, quod respondet conceptui formali, quem formamus cum Deum concipimus iustum, ac sapientem; nos autem cum ita concipimus; abstrahimus à cæteris perfectionibus: nec enim cum Deo iustitiam tribuimus, concipimus sapientiam, aut vice versa: sed solam rationem formalem sapientia apprehendimus, cum Deum sapientem appellamus: & solam rationem formalem iustitia cum iustum credimus. Nam cum non aliter hæc agnoscamus, aut nominemus quam ad modum, quo ex creaturis agnouimus, ac nominamus; in creaturis autem eiusmodi rationes sint ab inuicem distinctæ, etiam cum easdem tribuimus Deo, distincte concipimus cum præcisione rationis vnus ab altera. Quæ verò ita se habent, ut mutuo se formaliter includant, non admittunt huiusmodi abstractionem: nam quamuis ratio animalis seorsim sumpta, itemque ratio differentia specificæ, verbi gratia rationalitas, præscindi possint à ratione humanitatis, quia hæc natura ex illis includit, ipsa tamen humanitas nullo modo admittit abstractionem præcisionis ab animalitate vel rationalitate: hoc enim ipso quo in conceptu eius formali non includitur alterutra ex illis, dissoluitur ratio ipsius, semper enim conceptus formalis in esse cognito debet includere quicquid obiectiuus includit secundum rationem, & esse intelligibile: ideoque quemadmodum humanitas includit animalitatem, ac rationalitatem, ita etiam conceptus eius formalis debet includere secundum

esse cognitum easdem rationes, alioquin non erit conceptus humanitatis, sed alterius obiecti. Quapropter cum conceptus respondentes nominibus attributibus non contineant secundum esse cognitum perfectiones omnes diuinas, sed singuli singulas iuxta nostrum modum intelligendi, consequens est ut attributa, prout à nobis significantur, & concipiuntur, non se mutuo includant. Secundo suadetur iisdem ferè rationibus quibus ostensum est cap. præcedente attributa nostro modo intelligendi non includere intrinsece, ac formaliter essentiam diuinam: nam id, quod est veluti alterius radix, & prius illo, non potest illud intrinsece, & essentialiter vendicare: omnis enim ratio essentialis, & intrinseca est prior eo, de cuius essentia est: atque adeò nequit ex ipso tanquam ex radice pullulare, eodem quoque modo id, quod concipitur tanquam fundamentum alterius, ac prius illo, concipi nequit ut constitutum essentialiter, atque intrinsece ex illo, simul enim conciperetur ut prius, ac posterius: ut intrinsecum, atque extrinsecum eidem subiecto: nam quatenus concipitur ut pertinet ad essentiam, est prius atque intrinsecum, quatenus autem concipitur procedere ex alio tanquam ex radice, est posterius atque extrinsecum. At nostro intelligendi modo inter attributa diuina est ordo prioris, ac posterioris, prius enim concipitur immutabilitas, quam æternitas: prior infinitas, quam incomprehensibilitas: prius intellectio, quam volitio, namque posteriora demonstrantur à Philosopho naturali, ac Theologo per priora: ergo fieri nequit, ut se mutuo essentialiter includant. Nam si nostro intelligendi modo cum sapientiam Dei concipimus in conceptu obiectiuo respondente huic formali, includitur intrinsece bonitas, ac dilectio diuina, iam hæc duæ perfectiones attributales ratione distinctæ non possunt concipi ut posteriores, extrinsece, ac manantes à sapientia, alioquin essent posteriores seipsis, & suimet radices, atque fundamenta. Respondebitur non sequi: nam quando duo mutuo pendent in diuerso genere causæ, non proinde vnum ex illis pendere dicitur à seipso, quamuis enim materia pendeat à forma, & hæc ab illa, non proinde forma, aut materia pendet à seipsis: quoniam nec materia

Y y 4

respe-

respectu sui exercet causalitatem materialem, nec forma respectu sui formalem, sicut exercet altera respectu alterius. In attributis autem diuinis nostro intelligendi modo concipitur prioritas, ac posterioritas diuersa ratione: nam volitio, quatenus est ratio essentialis, atque intrinseca sapientie, concipitur prior ipsa quasi formaliter, quatenus verò ab ipsa tanquam ex radice germinari intelligitur, concipitur posterior in alio genere, nimirum tanquam attributum, siue proprietas remota respectu proxima: ex quo non sequitur eandem volitionem respectu sui esse priorem, ac posteriorem: quoniam respectu sui nec est ratio essentialis, nec perfectio attributalis magis proxima, aut remota. Quæ solutio non est adæquata: nam exemplum sumptum à materia & forma est valde dissimile: vtraque enim secundum rationem formalem est alteri extrinseca: & proinde, cum neutra sit sibi ipsi causa, neutra est seipsa prior, ac posterior: at si materia esset intrinseca, & essentialis formæ, profecto esset causa formalis sui quemadmodum est ipsa forma: nam forma secundum totum suum esse actuat, & manu tenet materiam, quare, si materia est intrinseca, & essentialis formæ, ipsa quoque esset causa formalis sui. Neque in rebus creatis esset vllū exemplū, in quo ratio aliqua intrinseca, & essentialis subiecto fluat ab illo tanquam à radice, ac fundamento. Cum ergo diuina concipiamus ad modum, quem in creatis intelligimus, non est vllū fundamentum, ex quo intellectus noster concipere queat aliquam perfectionem diuinam simul tanquam rationem essentialem intrinsecam alteri, & tanquam formam posteriorem illa, in ipsaque fundatam: nam duo isti modi concipiendi important rationes oppositas ac repugnantes: communis autem modus concipiendi perfectiones attributales est, vt concipiantur per modum proprietatum essentia ordinatarum inter se secundum rationem prioris, ac posterioris nostro intelligendi modo; quare sub hoc modo concipiendi, quo illas communiter exprimimus, ac nominamus, nequaquam se mutuo includūt essentialiter, atque intrinsece.

VIII.

Caietan.

Nec verò Doctores qui pro contraria sententia citantur, illi fauent: non in primis Caietanus, non enim loquitur de perfectionibus attributalibus, prout à nobis distinctæ concipiuntur, ac significantur, sed de ipsis secundum se: agit enim eo loco contra Scotum admittentem in diuinis distinctionem actualem formalem ex natura rei: & statuit tres conclusiones, quarum

prima est, in Deo secundum se nulla est distinctio actualis: in cuius probatione, & explicatione dicit ea, quæ inter arguendum ex ipso adducta sunt: ex quo patet ipsum loqui de essentia, atque attributis ex natura rei: & inferius non obscure tradit communem sententiam, vt colligitur ex responsione ad sextum: nam cū fuisset oppositum ex omnimoda identitate perfectionū diuinarū, ex natura rei tolli ordinē demonstrationis, & distinctionem inter prædicationes formales, ac non formales, negat sequi, & rationem reddit, quoniam loquimur vt concipimus, formamus autem distinctos conceptus, quorum vnus ex alio oritur, & de alio non prædicatur, & habet aliquam habitudinem, quam alius non habet. Quæ ratio nullam vim habet, si perfectiones attributales, prout à nobis apprehenduntur, essentialiter, ac intrinsece vendicant secundum esse intellectum id, quod re ipsa secundum se vendicant: nam si omnimoda identitas, & inclusio secundum rem, vt ita loquamur, tollit rationem demonstrationis in ipsis, qui rem cognoscūt, sicuti est, etiam omnimoda inclusio secundum esse intellectum tollet, quapropter qui recurrit ad nostrum modū concipiendi, necessariò admittit non omnem rationem formalem perfectionis quæ est fundametaliter in re, esse obiectiue secundum esse intellectum in mēte viatoris concipientis, & exprimentis singulas perfectiones diuinas distinctis conceptibus, ac nominibus. Porro ceteræ omnes tam Patrum, quam Theologorum, ac Philosophorum autoritates vnica expositione explicari possunt dicendo, loqui ipsos de perfectionibus diuinis secundum se: nam propter omnimodā vnitatem, ac simplicitatem Dei, nō sunt in ipso plures perfectiones, aut rationes formales ex natura rei distinctæ, sed vna prorsus, quæ est infinita perfectio simpliciter: & ita quocūq; nomine appelletur, designando quod est in re, & non attendendo ad abstractionem, seu præcisionem intellectus, vendicat intrinsece omnia, & hoc modo verum est dicere quālibet perfectionem diuinā esse idem, quod ceteras omnes simul, vnam esse idem, quod alterā, vbi n. nulla est distinctio actualis ex natura rei, & simplex vnitatis obiectiua, quam hoc, vel illo nomine significantes, & supra ipsam reflectentes verè affirmamus, quod hoc sit illud, & omnia sint vnum.

In speciali tamen respondere oportet ad ea, quæ specialiter obiecta sunt, in primis autem ad explicanda verba Diui Anselmi oportet obseruare illius institutum, est verò probare naturam diuinam habere

innu-

innumeras perfectiones sine compositione, aut distinctione actuali ipsarum. Atque ita, cum compositio, ac distinctio actualis in re ipsa non respiciat nostrum concipiendi modum, aut ex illo pendeat, sed ex multiplicitate actuali rerum significatarum. D. Anselm. verbis in contrarium adductis solum intendit statuere omnimodam identitatem, ac simplicitatem perfectionum diuinarum, ita ut intellectus noster ex parte obiecti non reperiatur in illis diuersitatem actuali, sicut reperitur in rationibus creatis contentis in vna specie, vel indiuiduo. Sensus igitur est, sicut à parte rei vnum prorsus essentialiter est, quicquid de summa essentialiter dicitur, ita ipsa vna, eademque ratione adæquata est totum, quod essentialiter est: nec sicut in rebus creatis reperiuntur rationes ex natura rei distinctæ, à quibus sumuntur diuersæ denominationes, ut homo dicitur corpus à materia, rationalis ab anima, non ita, inquam, in Deo sunt rationes obiectiuæ actu diuersæ, à quibus hoc, vel illo modo appelletur: nam re ipsa hoc est vnum, quod aliud, & singula totum, quod aliud, ex quibus patet non loqui ipsum de nostro modo intelligendi: nam hoc nihil intererat ad institutum: imò initio capitis indicat nostro modo intelligendi esse mutuo diuersa, ait enim: *Si summa illa natura tot bona est, erit ne composita tot pluribus bonis? an potius non sunt plura bona, sed vnum bonum tam pluribus nominibus significatum?* tot bona appellans, & rursum se reuocans, ac vnum dicens pluribus nominibus significatum, satis indicat licet simpliciter vnum sit, tamen esse quodammodo plura, hoc est nostro modo concipiendi, ac significandi. Nec verò dissimilitudo restricta in argumento quidquam efficit: nam cum Anselm. ait hominem secundum aliud esse rationale, secundum aliud verò corpus, distinctionem ex natura rei agnoscit inter rationem, à qua homo dicitur corpus, & rationalem, & hanc excludit à diuinis, nec tamen proinde excludit mutuam distinctionem rationis cum præcisione obiectiuæ rationum formalium: cum verò ait iustitiam significare vnum, quod alia, vel omnia simul, vel singula, loquitur de significatione materiali, & identica, non verò formali & intrinseca, & eodem modo interpretanda sunt similia testimonia adducta ex Augut. & Gilberto.

X.

Porrò Gilbertus in secundo testimonio solum vult cum dicimus, Deus magnus, bonus, significare vnum & idem à parte rei, id tamen non impedit, quo minus ipsum quod est vnum, diuersis conce-

ptionibus præcisiuis significemus, & apprehendamus, quod indicat cum ait multis nominibus ac diuersis modis id significare: nam modi isti concipiendi habent fundamentum in re: Exempla verò non sunt quoad omnia adaptanda, sed solum quoad id, ad quod adducuntur, & ita cum illa exempla solum adducantur ad ostendendam identitatem realem cum diuersitate nominum, ac modorum, non verò ad mutuam inclusionem intrinsecam, non oportet, ut hoc ipsum in diuinis exigamus. Quin verò etsi denominatiuum *humanus* includat hominem, & corporeum, vel corporale corpus, hoc tamen non includit corporale, ut à corpore ipso deducitur, nec homo humanum: atque adeò non sunt apta exempla ad explicandam mutuam inclusionem: cum verò in attributis non sit vlla ratio, cur admitti debeat inclusio non mutua, non enim est, cur potius iustitia includat misericordiam, quàm hæc iustitiam; constat illud exemplum non adductum ad ostendendam inclusionem non mutuam, sed solum identitatem à parte rei cum diuersitate nominum, & conceptionum mentalium, quibus respondeant diuersæ rationes obiectiuæ. Dictum Boëtij explicari potest de re ipsa: nam cum de bonitate, aut iustitia diuina prædicamus veritatem, prædicatum re ipsa non est accidens prædicabile, aut prædicamentale, sed substantiale rei, quam per illa alia attributa volumus designare, id verò non tollit, quo minus nostro modo intelligendi concipiatur ut quid extrinsecum rationibus formalibus aliorum, non quidem per abstractionem negatiuam, hæc enim est falsa, sed præcisiuam, quæ habet fundamentum in excessu intelligibilitatis perfectionum diuinarum supra nostrum intellectum.

XI.

Ad primum argumentum respondeo nomina non significare obiecta prout sunt in re, sed prout concipiuntur à nobis: essentia verò diuina concipitur sub multis rationibus virtute distinctis, & sub illis etiam præcise significatis formaliter, quamuis identice omnia significantur, & si maior intelligatur de significatione formali, est falsa, vera autem si de identica: sed in hoc sensu neganda est consequentia: quoniam identitas actualis inter significata diuersorum nominum, & mutua significatio identica non sufficit, ut omnia illa quouis nomine formaliter significantur: maxime quando nomina significant conceptiones inadæquatas obiecto, & respondentem eidem secundum distinctionem virtualem, siue fundamentalem vnius perfectionis

æqui-

æquipollentis pluribus: tunc enim singula significant entitatem illam fundamentalem, quatenus præcisè æquipollent singulis perfectionibus, non verò omnibus simul sumptis: & ita omnimoda identitas obiectorum significatorum non sufficit, vt per quoduis nomen significentur omnia formaliter, sed solum identice, ac fundamentaliter. Ad secundum respondeo sub eadem distinctione: nimirum quoduis attributum secundum se, prout est in re, non habito respectu ad nostrum intellectum, esse infinitum simpliciter, atque adeò continere omnem prorsus perfectionem: prout autem sumitur secundum distinctionem virtutalem, & cum habitudine ad cōceptus non synonymos, quibus à nobis concipitur habere infinitatem in suo genere: hoc est sapientiam in genere sapientiæ, & sic in cæteris. Nam quando Dauid Psalm. 146. dixit: *Sapientia eius non est numerus*, solum attendit ad infinitudinem sapientiæ sub ratione sapientiæ, non autem sub ratione iustitiæ, aut misericordiæ. Tertium eadem quoque distinctione dissoluitur: nam processiones diuinæ quoad rationem communicationis essentiæ, ac perfectionum diuinarum non pendent ex nostro modo intelligendi, & idèd quamuis nostro modo intelligendi intellectio diuina non vendicet essentialiter volitionem, neque hæc intellectiōem, non proinde Verbum æternū & Spiritus sanctus ex vi suarum processionum definient vendicare omnes diuinas perfectiones: quoniam intellectio, ac volitio diuina secundum se absque habitudine ad intellectum creatum continet omnem perfectionem simpliciter, sed huius dubij vberior explicatio pertinet ad materiam de Trinitate.

De ordine attributorum.

CAPVT IX.

I.

August.

NON dari vllum ordinem inter attributa diuina suadebit aliquis: quoniam non est inter ipsa vlla distinctio: ordo verò distinctionem exigit: vt enim ait Augustinus lib. 19. de Ciuitate cap. 13. *Ordo est parium dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens dispositio*, inter res autem pares, ac dispare datur distinctio ex natura rei, quæ repugnat perfectionib. diuinis: si quis autem dicat saltem interuenire ordinē rationis, obijciatur secundo inanem esse ordinem rationis, cui nihil respondet ex parte obiecti, & qui est variabilis pro cuiuslibet arbitrio: hic enim tanquam commentitius, & arbi-

trarius alienus est à doctrina Theologica. Tertio omnes perfectiones diuinæ sunt æquales, & consequenter non habent inter se comparationem disquarantiæ: quæ verò ita se habent non subsunt ordini: quare nec est, nec concipi potest ordo inter attributa diuina. Quarto de ratione ordinis est prius, ac posterius: in diuinis non est prius, ac posterius: ergo nec ratio ordinis.

Ordo, vt notat Henric. in sum. artic. 52. quæst. 1. respectus quidam est inter ordinata: quem D. Augustinus vbi suprà dispositionem vocat, & consequenter exigit pluralitatem: nam respectus omnis vt minimum exercetur inter duo extrema: & idèd vnum, quia vnum, est expers ordinis, & ordinata debent esse distincta, vt docet D. Thomas de potentia quæst. 7. artic. 11. & sæpè alibi. Cum verò relatiua alia sint æquiparantiæ, alia disquarantiæ, & priora eodem modo se habeant ad vnum, ac ad reliqua omnia, in illis non est ordo: nam inter plura omninò similia, vel æqualia non est vllus ordo. Huic autem doctrinæ Henrici aduersari videtur August. qui ordinem vocat dispositionem non minùs parium, quam disparium: sicut autem disparia sunt relatiua disquarantiæ, ita paria æquiparantiæ: præterea ordo secundum numerum constat inter plura eiusdem rationis. Verum loquendo de ordine naturæ, non est inepta hæc doctrina Henrici. Nam si relatiua æquiparantiæ considerentur, qua talia, secundum se sunt ordinis expertia, non enim in ijs potest concipi vlla diuersitas, secundum quam tribuatur suis cuique locus impar pro merito, ac dignitate cuiuslibet. Verum non semper requiritur vt cuius ordini supponatur alia disparitas præter distinctionem ordinandorum, hic tamen ordo non fit ab ipsa natura, sed ex arbitrio ordinantis, quod maximè fit in ordine secundum locum vel numerum. Nam vbi sunt plures quoad merita æquales, possunt aliter, atque aliter numerari: in quo numeri erit ordo, quia hic est primus, & secundus &c. item in exercitu possunt redigi milites in ordinē, quin habeant diuersitatem secundum merita, &c. de huiusmodi ordine libere indutō non est hic sermo, sed de eo, qui nittitur, ac fundatur in ipsa rei natura, hic verò omninò exigit aliquam disparitatem in ordinatis. Si quis obijciat ordinem rationis fieri ad arbitrium intellectus concipientis, atque adeò ad ipsum nullam prorsus exigi disparitatem. Respondetur ex doctrina Henrici. vbi suprà quæstione 2. ad vltimum,

II.

Henricus.

Augustinus.

S. Thomas.

Henricus.